

Slězy wižišo te chłožce torma Janšojскеje milinarnje a na wobrazu přědku wižišo kwitucu krajinu hejnak w Provençaliskej w pódpódnjowej Franckojskej. Te rostliny, kótarež how rostu na něgajšnych lědach, su nasajžali sobužělašerje wót Nagola Re-GmbH w Janšojcach.

Biologowka jo se wumysliła dobru metodu za renaturěrowanje

Ta Nagola Re-GmbH w Janšojcach pšeměnja smagi do kwitucy krajiny

Rosemarie Karge

Gaž kólasujoš pšez dańske łuki pó tej sčazce mjazy Janšojcami a Picnjom, wuglědajoš zdaloka wjelike běle twarjenje. Wóno tam stoj srjež łukow, wobdane wót wusokich starych bomow.

Gaž coš tam doješ, musyš na se braš wokołodrogu. Ale to jo teje proce gódnje. A gaž slědkuju z kólasa wólězoš, njo-coš twójima wócyma wěriš. Pšed tobu ga wupšestrějo se kwituce mórjo, fijałkojte a rožojte. Krađu hejnak w Provençaliskej. Ty pak njejsy w pódpódnjowej Franckojskej.

Ty stojš pšed historiskim „Frycowym dwórom“ (Friedrichshof). Žedne lěta jo how wšykno do twardego spanja zapadnuło. Na někotarych pšibocnych twarjenjach jo to žinsa hyšći wizeš, až njejsu tam daniž nic porěžili daniž něco pšenowjali. Wót lěta 2011 jo se how pak južo wjele k lepšemu změniło. Pšed tšimi lětami jo gibata a angažerowana diplomowa biologowka Christina Grätz na tom dwórje swóju firmu załožyla, kótarež jo dała mě Nagola Re-GmbH. Wóna wě, až na serbske to njejo pšawje dekliněrowane, a až by dejala swojej firmje pšawje groniš Nagoli. Ale jej žo pši mjenju swójeje firmy wěcej wó serbsku symboliku ako wó pšawu deklinaciju.

Młoda pšedewzešarka póchada z jadnej wót tych gólnych jsow pla Grodka a wóna wě wót młodych lět, kak wuglowa jama pšeměnjo a znicujo naturu. Ako biologowka swóju fachowu wědu něnto zasajžuju za renaturěrowanje lědow a

smagow we lužyskem brunico-wem rewěrwje. K tomu jo wuwila jaden inowatiwny koncept, jadnu metodu za zežaržanje, wót- nowjenje a nowe napóranje gódných a na družynach bogatých žyweńskich rumow, žož jano domacne rostliny rostu. Christina Grätz jo se wumysliła ten tak pomjenjony re-princip. Dla cogo jo se wóna wubrała ten „Frycowy dwór“ ako sedlo za swóju firmu? Smy kšěli wěžeš. „Toš ten dwór znajom wót lěta 2001. Wót togo casa ga žělam how sobu na biomonitoringu. Ja pšepytuju Janšojsku wokolinu, aby wuzgónila, kak wobliwuju spónižona spódná wóda rostliny w Janšojскеj stronje, kótaraž njejo dalko pšec wót wuglowej jamy. Ja som južor tencas rada na tom dwórje žělała a som jen měla za jedno wósebnje městno. Ako som pón móju firmu załožyla, som ned how pšijěla a se rozglědała, pšeto mója firma dej rowno how we tej wokolinje w nadawku Vattenfalla swóje pšepytowanja pšewjasć. Smy měli gluklu a mógli dwór a wokolne płoniny kupiš. Tak smy nět we wobcerku našogo monitoringa – to groni wesrěžjě dańskich łukow.“

Kšě sewo z regiona susyš a teke pšedaš

Ta Nagola Re-GmbH bužo w pšichože swóju žělowe pólo rozšyrša a producěrowaš sewo (Saatgut), kótarež pšizo z regiona. Pó nowej kazni za šćit pširody že deje wšykne firmy, kenž wobzelenuju puste płoniny, jano hyšći wužywaš sewo z regiona. „Dotychměst smy wuse-li měšańce sewow wětšy part z drugih krajow, ako na pšikład z Nowoseelandskeje. To jo něto kšuse zakazane“, jo rozklědowała Christina Grätz.

We jeje GmbH žělaju šesćo sobužělašerje, dwě sezonowej mócy a jaden študańc. Dotychměst jo licba tych firmow, kenž regionalne sewo kublu, rozmnožuju a pšedawaju, bejnje snadna. Dla togo co se Nagola Re-GmbH daš do togo žěla. Tuchyly saněruju brožnju na „Frycowem dwórje“, we kótarež kšě

spóraš nutš wšě wótežněte rostliny a žož kšě semjenja młoiš a susyš. Wugótowaš ma se how teke jaden rum, žož sewo se cysći a se wótpakujo na pšedań. W dosaněrowanej brožni bužo teke dosć městna za secmłošenicu a drugu techniku. Někotare sorty rostlinow mógu zežněš z mašinu, pla drugih sortow muse semjenja tergaš z ruku, dokulaž rozdžělnje zdrjaju. Tuchyly suše semjenja w folijowych stanach, ale skóro juž budu to cyniš we brožni.

Ta ěla kwituca kšasota we wioletnych, rožojtych, bělych a žótych barwach, jo wóna napšawdu z regiona? smy pšašali Christinu Grätz. „Ten šćitk* (Helmkraut) a to babine zele (Teufelsabbiss) póchadatej z Prignitza, ten špicny rozraz (Ähriger Blauweiderich), te žiwe nalcheńki (Kartäusernelke) rostu na winicy pla Sławkojč/Schlagsdorf blisko Gubina a te gólne nalcheńki (Heidenelke) su doma w Janšojскеj wokolinje. Wšykne toš te kwituce rostliny, ale teke wjele domacnych tšawow, na wótsypowanjšich derje rostu.“

Renaturěrowanje pó biologiskich aspektach

Něži 40 hektarow něgajšneje wuglowej jamy jo ta Nagola Re-GmbH

až doněnta wobzelenila. Ten Nagola-re-princip – to nagolěrowanje – jo jadna inowatiwna kulturna technika za renaturěrowanje smagow. Zapřědka tam wšu tšawu seku a ju wóstajiju lažecu, za tym wšuzi žywu zemju napórajju, nježlic pón seju měšańce wšakich domacnych semjenjow a na wubraných flakach sajžaju wšake rostliny z regiona. To jo ta nejlěpša metoda, aby te młodučke klěwaški (Keimlinge) šćitali pšed suchotu abo pšed mrozami. Aby mógli jaden hektar renaturěrowaš, musy ta firma tšawu pósec na 3 do 10 hektarach.

Ten problem jo, až toš tu metodu njamógu pšeccej a wšuzi nałožowaš. Wótergi muse górejcnu warstwu zemje na wótsypowanjšcu něgajšneje brunicewej jamy wótpóraš ju spóraš tam, žož kšě nowu ploń wobzeleniš. Wšykne Nagolare-płoniny se individualnje a wědomnostnje wobglěduju, a to nanejmenj 5 lět dlužko. Kraj Bramborska a EU pódpěrujotej to žělo Janšojскеje firmy, dokulaž jo na dobro intaktneho wobswěta.

Pšispomnješe redakcije: To serbske mě šćitk (Helmkraut) a špicny rozraz (Ähriger Blauweiderich) jo se redakcija wumysliła na zaklaže łatyńskego mjenja.

Christina Grätz jo wjelgin spokojom, až we tom folijowem stanje, žož sewo na pšedank kublu, wšykno tak derje rosćo. Foše: R. Kargowa

ZE STARYCH CASNIKOW

Wognjeca kula

Bramborski Serski Casnik – 40/1872

K zemi padnjeca gwězda běšo lětosa na 31. awgust pla Roma we Italskej k wizeńju. Luže we Romje a wokołnosći, kenž na tom samem dnju žajtša běrtyl na šesć wence běchu, wupytachu pód połudnjo mału cerwjenu gwězdu, kótaraž na ten bok k pódpódnocy lešešo, ěelo nižej pšize a kužde wokognuše wětša bywašo. Slěz teje gwězdy běšo wopuš, kaž dym z wusokego dymnika. Ako ta gwězda tak wjelika wuglědašo ako mjasec, chopi se wóna zrazom pališ. To pak warnowašo jano někotare wokognuše. Toš zasej wugasnu, a na jeje měšće njeběšo nic wizeš ako dlužki mrok dyma.

Niži styri minuty pózdze pak se z lufta tši raz zasobu tak prasnju, rowno ab z kanunu se stšělało. Wšykne, kenž to su wizełi, gronje, až ta wognjeca kula jo na pódzajtšnem boce Roma lešeła a ěelo nižej k zemi se chylała. Wóno běšo se we drugich městach tež wizeła a to praskanje běšo tam hyšći wětše było. Jaden muž z městka Zagarola pišo, až to rjaganje běšo góršě ak to stšělanje z nejlěpšuju kanunu. Ta ěela wjaža se tšesešo a ta póstola se chwjašo. Pó tom přědnem rjagnjenju se klapotašo, hejgen ab kamjenje se syptotali. Ten cłowjek měnjašo zapřědka, až niži jo se wjaža do kopice spynula. We jsy bu na wogěń zwónjone a luže kšikachu tšachla dla. Pó chyli se bje wulicowachu, až wjelika wognjeca kula jo wušej tog městka z blyskowej malsnosću pšelešeła a pótom se rozprasnuła. Jaden drugi kněz z Rocca di Papa pišo, až ta zemja jo se pši tom rozprasnenju tšěla kaž pši zemjedžanju. Tensamy kněz jo šel do teje strony, žož to rozprasnenje jo se stało a jo tam na jadnej luće wjelgi wjele žěrow do zemje wubitych namakał. Wón jo tež we tych žěrach pytał, ale njejo tam nic namakał. Z cogo taka wognjeca kula pšizo? Tak bužo młogi pšašaš. Naše nětejšne gwězdarje a pratyjarje gronje, až wusocko wušej tog lufta našeje zemje lětaju kamjeniska, kaž maše gwězdky, ale wóni se njeswěše. Stanjo se něto, až take kamjenisko se k našej zemi pšibliža a do lufta pšizo, ga rozgrějo se wóno pšez to wušej měry malsnje lešenje pšez ten luft. (Rowno ako sekerka šopla worduju, gaž chyly za sobu malsnje z njeju rubjoš). Ta hyca togo kamjenja worduju tak wjelika, až wón se chopijo škrěš a pališ. Pši tom se stanjo, až wón se rozprasno, abo teke až se zeškrějo a tak k zemi padnjo. Pšeto jago lešenje jo hyšći wjele raz malsnješe ak to lešenje kanunoweje kule. Kužde kamjenisko we lušě njepšizo tak nisko dołoj, až se rozprasnjo, ten wětšy žěl wót nich jano pšelešijo (wušej ab nižej) zwjercha pšez luft, zaswěšijo se a wustanjo zasej, a to jo tak pomjenjone „gwězdw-cysćenje“.

Pšed někotarymi lětami jo jadna taka wognjeca kula wušej Drježdzan se wizeła lešeca na ten bok k Šlęzyńskej. Dokulž pak dalej póšěgnjone běšo, ga njeběšo wóna pjerwej zasej k wizeńju ako pla Posena. We pšuskej provincy se pótom rozprasnu, a kaž se jo pisało, su te kamjenje 6 mil dalko tam a how dołoj padali.